

Research Paper

Individual and Social Re-creation of Married Women Through Returning to University Education: A Qualitative Study at the University of Yazd.Hossein Afrasiabi^{*1} , Sima Eskandari² ¹ Professor of Sociology, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran, hafrasiabi@yazd.ac.ir² MA in Sociology, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran, s.eskandari@stu.yazd.ac.ir[10.22080/ssi.2025.28854.2267](https://doi.org/10.22080/ssi.2025.28854.2267)

Received:

March 17, 2025

Accepted:

May 24, 2025

Available online:

August 30, 2025

Abstract

Objectives: The present research aims to explain the understanding and experience of the process of individual and social re-creation among married women returning to study at the University of Yazd. The individual and social re-creation of women through academic education refers to a process in which women re-evaluate their abilities and roles by leveraging education, leading to their personal and social growth and development. This research is significant because, in circumstances where many women leave their education due to marriage and various other reasons, and their opportunities for advancement are limited, returning to university provides women with the chance to redefine themselves, strengthen their social standing, and improve their individual quality of life. **Methods:** The research method employed in this study is qualitative, utilizing the grounded theory strategy and Charmaz's constructivist approach. Participants included 26 married women studying for master's and PhD degrees who had returned to education after several years. They were selected through snowball sampling with maximum diversity. Data were collected through in-depth and semi-structured interviews in three stages: initial, focused, and theoretical, resulting in the categorization of fourteen initial codes, six focused codes, and one theoretical code. **Results:** In the process of analysis and coding, the focused codes that emerged were self-belief, realization of social and economic status, improved quality of life and meaning-making, academic experience as a context for transformation, intellectual independence and balance in values, and managing life within the framework of multiple roles. Individual and social re-creation was constructed as the theoretical code. **Conclusion:** Based on the findings, married women who experience university as a context for transformation achieve self-belief through education, which leads to an improved quality of life and meaning making, as well as the ability to manage their lives within the framework of multiple roles. These women have been able to attain intellectual independence and a balance in values in their thoughts and actions in life through education, and alongside acquiring knowledge, they expect the realization of social and economic status from their education.

Keywords:

Married women, Return to education, Re-creation, Individual and social development, University

***Corresponding Author:** Hossein Afrasiabi**Address:** Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran. **Email:** hafrasiabi@yazd.ac.ir

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License

[\(https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

2538-3612 © The Author(s)

Published by University of Mazandaran

Extended Abstract

1. Introduction

The demand for women's admission to universities and the expansion of diverse educational systems is not limited merely to educational goals and the promotion of social awareness; rather, this widespread social demand can have unexpected consequences, especially regarding the active presence of women in this field. Therefore, educational and academic structures have not only created social changes for women at the macro level of the social system, but have also contributed to increasing their awareness at the micro level (Giddens, 2013: 78). From the perspective of Mirzaei et al (2014), education is also considered as one of the resources that increases a woman's power within the structure of family authority, and as cultural capital that the woman brings into the family, it has influenced the improvement of women's quality of life. With the increasing presence of women in universities, we see two groups: women who have continuously continued their education, and women who, after several years of interruption, have returned to university. Women who have had no gap in their education entered university after completing school and were mostly single or got married during their academic studies, and they face fewer challenges compared to women with interrupted education. However, women who, for various reasons, could not continue their studies continuously and have returned to education after several years, experience new conditions due to this return. This study focuses on the second group, because in this return, compared to single women or those who have continued without educational gaps, they face numerous challenges. Married women

who have returned to education after years of absence have entered a different lifeworld because their identity has changed compared to the past. Now, these women return to university with new roles such as mother, wife, homemaker, or employee. At university, they experience a generational gap with classmates and fellow students. In the family environment, they bear multiple roles—being simultaneously mother, wife, student, and either employed or a homemaker. To perform these multiple roles well, they go through many difficulties—but they do not stop. The return to education, the presence of women with interrupted educational paths in university, the challenges of returning, and the efforts to ease this process have a dialectical effect on all dimensions of these women's lives, leading to the construction and re-creation of their individual and social identities. Accordingly, unlike previous research, which has paid less attention to women with educational interruption using a qualitative and human-centered approach, the present study aims to answer this question: How do married women understand and interpret the process of re-examining their roles and their personal and social development through returning to academic education at Yazd University?

2. Methods

The present research is a qualitative study using the Grounded Theory method with Charmaz's constructivist approach, conducted from 2022 to 2024 (1401-1403 SH) among 26 married female students at Yazd State University, who had previously discontinued their education after their last academic level and later returned to university. The minimum length of this educational gap was two years. The sampling method used was snowball

sampling, aiming to achieve richer concepts and interpretations related to the research topic by selecting participants with maximum diversity. Criteria for participation in interviews included being married before returning to university, being a mother or a married woman without children, being either a homemaker or employed, and having returned to higher education after at least a two-year interruption—regardless of the participants' age. The interviews were semi-structured and in-depth, beginning with open-ended questions. However, the researcher, based on the participants' responses, employed follow-up and probing questions, encouraging deeper elaboration and thus helping to uncover the more hidden layers of their experiences.

3. Results

In this study, data were analyzed through written interviews and coding. Concepts related to the research objectives were extracted and categorized. After reaching saturation of concepts and initial codes, core codes such as self-efficacy, realization of social and economic status, improvement of quality of life and meaning-making, academic experience as a context for transformation, intellectual independence and balance in values, and life management within the context of multiple roles were identified. Finally, based on the initial and core codes, the theoretical code of individual and social re-creation was selected.

4. Conclusion

Based on the findings of this study, married women have reached self-belief through their academic experience as a context for transformation via education. Alongside acquiring knowledge, these

women envision achieving social and economic status. The transformation that education has brought to their perspectives has improved the quality of their lives and given it meaning, as well as shaped their life management within the context of multiple roles. With the awareness and self-confidence gained through education, these women have achieved intellectual independence and a more balanced set of values compared to their past beliefs and thoughts. Therefore, this process shaped by education has become a creator of individual and social re-creation for the married women participating in this study. Generally, women's education and the increased presence of educated and empowered women in society compel policymakers to utilize women's capabilities for the country's development and progress, which consequently brings comfort and improvement in women's quality of life within the family and society. Married women's education and their individual and social re-creation are essential and influential issues in society that can have positive effects on families, communities, and women themselves.

Funding

There is no funding support.

Authors' contribution

All authors have contributed to the preparation of this research and played a constructive role.

Conflict of interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors sincerely thank all participants for their meaningful and valuable contributions, without which this research would not have been possible.

علمی پژوهشی

بازآفرینی فردی و اجتماعی زنان متأهل در بازگشت به تحصیلات دانشگاهی: مطالعه‌ای کیفی در دانشگاه یزد

حسین افراسیابی^{۱*}، سیما اسکندری^۲

^۱ استاد جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران، hafrasiabi@yazd.ac.ir
^۲ کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران، s.eskandari@stu.yazd.ac.ir

[10.22080/ssi.2025.28854.2267](https://doi.org/10.22080/ssi.2025.28854.2267)

چکیده

اهداف: پژوهش حاضر به تبیین درک و تجربه فرآیند بازآفرینی فردی و اجتماعی زنان متأهل با بازگشت به تحصیل در دانشگاه یزد می‌پردازد. بازآفرینی فردی و اجتماعی زنان از طریق تحصیلات دانشگاهی به فرآیندی گفته می‌شود که در آن زنان با بهره‌گیری از تحصیل به بازنگری در توانایی‌ها و نقش‌های خود دست می‌زنند که رشد و توسعه فردی و اجتماعی آن‌ها را به همراه دارد. این پژوهش به این دلیل حائز اهمیت است که در شرایطی که بسیاری از زنان با ازدواج و به دلایل گوناگون تحصیل را رها می‌کنند و فرصت‌های پیشرفت آن‌ها محدود می‌شود بازگشت به دانشگاه به زنان این امکان را می‌دهد تا ضمن بازتعریف خود، به تقویت جایگاه اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی فردی دست یابند. روش مطالعه: روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش کیفی، راهبرد نظریه داده‌بنیاد و ره یافت ساخت‌گرایانه چارمز است. مشارکت‌کنندگان ۲۶ نفر از زنان متأهل در حال تحصیل در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری که پس از چند سال دوباره به تحصیل بازگشتند، از طریق نمونه‌گیری گلوله‌برفی با حداکثر تنوع انتخاب شدند. داده‌ها توسط مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته در سه مرحله اولیه، کانونی و نظری در قالب چهارده کد اولیه، شش کد کانونی و یک کد نظری دسته‌بندی شد. یافته‌ها: در فرآیند تحلیل و کدگذاری به کدهای کانونی خویشتن‌باوری، تحقق منزلت اجتماعی و اقتصادی، بهبود کیفیت زندگی و معنابخشی، تجربه دانشگاهی به‌عنوان زمینه تحول، استقلال فکری و تعادل در ارزش‌ها، مدیریت زندگی در بستر نقش‌های چندگانه رسیدیم. بازآفرینی فردی و اجتماعی به‌عنوان کد نظری ساخته شد. نتیجه‌گیری: براساس یافته‌ها زنان متأهل با تجربه دانشگاه به‌عنوان زمینه تحول از طریق تحصیل به خویشتن‌باوری رسیده‌اند که برای آن‌ها بهبود کیفیت زندگی و معنابخشی همچنین مدیریت زندگی در بستر نقش‌های چندگانه را به همراه داشت. این زنان توانسته‌اند با استفاده از تحصیل در افکار و اعمالشان در زندگی به استقلال فکری و تعادل در ارزش‌ها دست یابند و در کنار فراگیری دانش انتظار تحقق منزلت اجتماعی و اقتصادی از تحصیل دارند.

تاریخ دریافت:

۲۷ اسفند ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش:

۰۳ خرداد ۱۴۰۴

تاریخ انتشار:

۰۸ شهریور ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

بازگشت به تحصیل، بازآفرینی، توسعه فردی و اجتماعی، دانشگاه، زنان متأهل

* نویسنده مسئول: حسین افراسیابی

آدرس: گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران.
ایمیل: hafrasiabi@yazd.ac.ir

این مقاله با دسترسی آزاد تحت مجوز بین‌المللی کربتو کامنز از نوع نسبت‌دادن-غیرتجاری-بدون انشقاق ۴/۰ است.

نویسنده(گان) © ۲۵۳۸-۳۶۱۲ ناشر: دانشگاه مازندران

۱ مقدمه و بیان مسأله

برای توسعه و پیشرفت هر جامعه‌ای، توجه به زنان به‌عنوان نیمی از منابع انسانی امری ضروری و غیر قابل انکار است. در دنیای امروز، منابع انسانی، ارتقاء سطح تحصیلات و بهره‌برداری مؤثر از نیروهای توانمند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. آموزش عالی به‌عنوان یکی از عوامل کلیدی در فرآیندهای فرهنگی، اقتصادی و سیاسی هر کشور محسوب می‌شود. در سال‌های اخیر، کشورهای متعددی از جمله ایران به توسعه آموزش عالی پرداخته‌اند و این روند با حضور و مشارکت گسترده زنان در این حوزه همراه بوده است (قدیمی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۴۹). تقاضا برای ورود زنان به دانشگاه و گسترش نظام‌های آموزشی متنوع تنها به هدف‌های آموزشی و ارتقاء آگاهی اجتماعی محدود نمی‌شود، بلکه این تقاضای اجتماعی وسیع می‌تواند پیامدهای غیرمنتظره‌ای به‌ویژه در زمینه حضور فعال زنان در این عرصه به همراه داشته باشد. ازاین‌رو، ساختارهای آموزشی و تحصیلی نه‌تنها در سطح کلان نظام اجتماعی، تغییرات اجتماعی برای زنان ایجاد کرده‌اند، بلکه در سطح خرد نیز به افزایش آگاهی آنان کمک کرده‌اند (گیدنز، ۱۳۹۲: ۷۸). در ایران با کم‌رنگ شدن چهارچوب‌های سنتی و گذر از سنت به مدرنیته زنان درصدد برآمدند تا موانع عرفی و هنجاری که مانع پیشرفت و ارتقایشان است از میان بردارند و با حضور در عرصه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی ساختار نظام‌های کشور را در سطح خرد و کلان تغییر دهند. یکی از عوامل مهم در این تغییرات حضور زنان در آموزش عالی و دانشگاه است. زنان به‌واسطه تحصیل و حضور در دانشگاه در زمینه‌های مختلف زندگیشان تغییر ایجاد شده و توانایی‌های بسیاری کسب می‌کنند، این تحولات در سطح خرد توسعه فردی آن‌ها را به همراه دارد. به این ترتیب زنی که بر ساخت هویتی را تجربه می‌کند به‌عنوان زن و مادری آگاه و توانمند با فاصله‌گرفتن از نقش‌های سنتی محدودکننده قادر است در بسترهای گوناگون

جامعه؛ اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و نیز فروش نسل آینده در سطح کلان تغییرات گسترده‌ای را رقم زند و در کنار اعتلای جامعه سبب بهبود کیفیت زندگی طبقه زنان گردد. از منظر میرزایی و همکاران (۱۳۹۳) نیز تحصیلات به عنوان یکی از منابعی است که باعث افزایش قدرت زن در ساختار قدرت خانواده می‌گردد و هم به عنوان سرمایه‌ی فرهنگی که زن وارد خانواده می‌کند، در افزایش سطح کیفیت زندگی زنان تأثیرگذار بوده است.

با افزایش حضور زنان در دانشگاه‌ها، شاهد دو گروه از زنان هستیم: زنانی که به‌طور پیوسته به تحصیل ادامه داده‌اند و زنانی که پس از چند سال وقفه، دوباره به دانشگاه بازگشته‌اند. زنانی که در ادامه تحصیل خود وقفه نداشته‌اند، پس از گذران دوران مدرسه وارد دانشگاه شده‌اند و اکثراً مجرد بوده یا در دوران ادامه تحصیل ازدواج کرده‌اند و با چالش‌های کمتری نسبت به زنانی که دچار وقفه تحصیلی هستند، مواجه‌اند؛ اما زنانی که به دلایل گوناگون نتوانسته‌اند تحصیلات خود را به‌صورت پیوسته ادامه دهند و بعد از گذشت چند سال به تحصیل بازگشته‌اند، این بازگشت برای آنان شرایط جدیدی را به همراه دارد. ازاین‌رو در این مطالعه به آن‌ها پرداختیم چون در این بازگشت نسبت به زنان مجرد یا کسانی که بدون وقفه تحصیلی ادامه داده‌اند با چالش فراوانی روبه‌رو هستند؛ زیرا زنان متأهلی که پس از سال‌ها دوری به تحصیل بازگشته‌اند، وارد زیست‌جهان متفاوتی شده‌اند؛ چراکه هویتشان نسبت به گذشته تغییر کرده است. اکنون این زنان با نقش‌های جدیدی مانند مادر، همسر، خانه‌دار یا شاغل به دانشگاه باز می‌گردند، در دانشگاه شکاف نسلی را با هم‌کلاسی‌ها و هم‌دانشجویان تجربه می‌کنند، در محیط خانواده متحمل چند نقشی؛ هم‌زمان مادر، همسر، دانشجو و شاغل یا خانه‌دار هستند. برای آنکه بتوانند این چند نقشی‌ها را به‌خوبی ایفا کنند، دشواری‌های زیادی را پشت سر می‌گذارند؛ اما متوقف نمی‌شوند. زنان متأهلی که به تحصیل باز می‌گردند، زنانی در

خانواده و نسل آینده دارد مطالعه این گروه در بررسی فرآیند بازگشت به تحصیل می‌تواند سیاست‌های آموزشی، اجتماعی و فرهنگی موثرتری تولید کند. بر اساس این، هدف ما از انجام این مطالعه نسبت به پژوهش‌های پیشینی که کمتر به گروه زنان با وقفه تحصیلی با نگاه کیفی و انسان‌محور پرداخته‌اند، این است که زنان متأهل چگونه فرآیند بازنگری در نقش‌های خود و توسعه فردی و اجتماعیشان را از طریق بازگشت به تحصیلات دانشگاهی در دانشگاه یزد درک و تفسیر می‌کنند؟

۲ پیشینه تحقیق

پژوهش‌های پیشین همچون پلی گذشته را به آینده پیوند می‌دهد و دستاوردهای گذشته، الهام‌بخش راه‌های نوین آینده است. در این بخش به بررسی پژوهش‌های پیشین داخلی و خارجی مرتبط با تحصیل زنان و آثار مطلوبش بر روی زنان می‌پردازیم.

۲.۱ پیشینه خارجی

سویترا^۱ (1987) با عنوان «روابط مادر و دختر در هنگام بازگشت دختران متأهل به مدرسه: اثرات شباهت وضعیت» در مصاحبه‌های فشرده از ۳۷ دانش‌آموز متأهل برای بررسی روابط مادر و دختر در طول سال اول دختران در یک دانشگاه استفاده می‌کند. نتایج نشان داد؛ نگرش مادران تحصیل‌کرده نسبت به ثبت‌نام دخترانشان عمدتاً مثبت و نگرش مادران با تحصیلات کمتر، عمدتاً منفی توصیف شد. در مقابل، سطح تحصیلات مادران به‌طور پیوسته نه با ارائه حمایت ابزاری از سوی مادر و نه با فراوانی تعامل مادر و دختر مرتبط نبود. بااین‌حال، مادران تحصیل‌کرده به‌طور مداوم بیشتر به‌عنوان معتمد استفاده می‌شوند. مانو و یامامورا^۲ (2011) در یک پژوهش کمی با عنوان «انباشت سرمایه انسانی از طریق تعامل بین یک زوج متأهل: مقایسه بین یک زن خانه‌دار و یک همسر شاغل» بر روی ۳۵۰۰ زوج مطالعه انجام داده‌اند. نتایج نشان داد: (۱) تحصیل

سایه هستند؛ یا به گفته مهری طیبی‌نیا (۱۳۹۶) «حاشیه‌نشینان نامرئی» که کمتر دیده می‌شوند و کمتر به آن‌ها پرداخته می‌شود. علی‌رغم اینکه آمار دقیقی از زنان متأهلی که پس از سال‌ها دوری، دوباره به تحصیل بازگشته‌اند در دسترس نیست، اما در سرشماری سال ۹۵ نسبت به سال‌های ۹۰ و ۸۵ درصد زنان متأهل دانشجو افزایش پیدا کرده است (تنها و صادقی، ۱۴۰۲: ۵۱۹).

بازگشت به تحصیل، حضور زنان با وقفه تحصیلی در دانشگاه، دشواری‌های بازگشت و تلاش برای تسهیل این روند تأثیر دیالکتیکی بر همه ابعاد زندگی این زنان دارد که سبب برساخت و بازآفرینی هویت فردی و اجتماعی آن‌ها می‌گردد. از دیدگاهی مثبت، می‌توان بیان کرد که جامعه با افزایش تحصیلات زنان به سوی ایجاد یک جامعه دانایی‌محور پیش می‌رود که در آن سرمایه‌های انسانی از مادران آگاه و تحصیل‌کرده بهره‌مند خواهند بود (Siegal & Gardner (705: 1999)). زنان متأهل از طریق بازگشت به تحصیل می‌توانند در توانایی‌ها و نقش‌های خود بازنگری کنند و به تحول و رشد شخصی دست یابند و در عین حال در جامعه تأثیرگذار باشند. مسیر، بازخورد و پیامدهای تحصیل می‌تواند برای زنان مجرد یا آن‌ها که به‌طور پیوسته به تحصیل پرداخته‌اند با زنانی که با وقفه چند ساله به تحصیل بازگشته‌اند و با چالش‌های فراوانی روبه‌رو هستند، متفاوت باشد؛ زنان متأهل نسبت به مجردها در زندگی مسؤولیت بیشتری بر دوش دارند، با تعارض نقش‌ها روبه‌رو هستند؛ به گونه‌ای که باید در ساختار سنتی خانواده به‌عنوان زن یا مادر فداکار بین انتظارات خانوادگی و الزامات دانشگاهی و ساختار مدرن آن تعادل برقرار کنند به همین سبب بازگشت به تحصیل برای آن‌ها به معنای عبور از چالش‌های بیشتری است و فهم این مسیر می‌تواند ابعاد جدیدی از توانمندسازی زنان را روشن کند همچنین با تأثیری که بازگشت به تحصیل نه تنها بر خود این زنان بلکه بر فرزندان،

² Mano & Yamamura

¹ Suitor

دارند. علاوه‌براین، این مطالعه نشان می‌دهد که همسان همسری و فرودست همسری استقلال بیشتری را برای زنان فراهم می‌کند. حتی بدون افزایش هم‌زمان در مشارکت نیروی کار، به نظر می‌رسد تحصیلات دانشگاهی در میان زنان تأثیری دگرگون‌کننده بر ازدواج در هند داشته باشد.

۲٫۲ پیشینه داخلی

نتایج پژوهش عمادزاده (۱۳۸۲) با روش اسنادی با عنوان «اهمیت سرمایه‌گذاری در آموزش زنان» نشان داد؛ با افزایش تحصیلات زنان و مردان، در هر دو گروه شاهد افزایش دستمزد هستند، اما بازده سرمایه‌گذاری در مقاطع بالاتر به دلیل هزینه‌های بیشتر، کاهش می‌یابد. با این حال، چون متوسط تحصیلات زنان هنوز کمتر از مردان است، بازده نهایی تحصیلات برای زنان بیشتر است. همچنین، تحصیلات زنان بازده اجتماعی بالاتری دارد؛ زیرا زنان تحصیل‌کرده در بهبود بهداشت، سلامت و پیشرفت تحصیلی فرزندان نقش کلیدی دارند. سفیری (۱۳۸۶) در مطالعه‌ای پیمایشی با عنوان «زنان و تحصیلات دانشگاهی» با جامعه آماری شامل ۲۰۰۰ زن ۱۸ تا ۳۸ ساله از چهار استان نشان داد که انگیزه اصلی زنان برای ورود به دانشگاه اشتغال و کسب درآمد است. همچنین، با افزایش سطح تحصیلات، سن ازدواج افزایش می‌یابد، زنان آزادی بیشتری در انتخاب همسر پیدا می‌کنند، تعداد فرزندان کاهش می‌یابد و شیوه‌های تربیت فرزندان دستخوش تغییر می‌شود. تحصیلات دانشگاهی زنان با افزایش مشارکت آن‌ها در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی ارتباط دارد. اما با مشارکت اجتماعی آن‌ها رابطه معناداری نداشت. در نتیجه، تأثیر تحصیلات دانشگاهی زنان بیشتر در سطح خانوادگی مشهود بود تا سطح اجتماعی.

قدیمی و همکاران (۱۳۸۶) در یک مقاله کتاب-خانه‌ای اسنادی و بررسی گزارش‌های آماری با عنوان «وضعیت زنان در دوره‌های تحصیلات تکمیلی و آثار

یک زن خانه‌دار تأثیر مثبت بیشتری بر درآمد شوهرش نسبت به تحصیل یک زن شاغل دارد و (۲) تأثیر تحصیل یک زن خانه‌دار با طول مدت ازدواج افزایش می‌یابد، درحالی‌که تأثیر تحصیل همسر شاغل در طول دوره ازدواج تغییر نمی‌کند. بوئرتین و هارکونن^۱ (2018) برای سال‌های ۲۰۰۹-۱۹۹۶ به مطالعه «چرا تحصیلات زنان ازدواج را تثبیت می‌کند: جذابیت زناشویی و موانع طلاق» در سال‌های ۲۰۰۹-۱۹۹۶ با استفاده از بررسی پانل خانواده بریتانیا (تعداد=۱۲۶۳) برای طلاق از ازدواج اول پرداختند. با انجام این پژوهش به این نتیجه رسیدند تحصیلات زنان با ثبات زناشویی رابطه مثبت دارد، اما با رضایت زناشویی و جاذبه‌های آن متفاوت است.

السید و شیشیکووا^۲ (2023) در مقاله‌ای با عنوان «اثر توانمندسازی زنان از طریق تحصیلات عالی» به بررسی اثرات تحصیلات عالی بر توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی زنان در مصر می‌پردازند. جامعه نمونه این مقاله، زنان مصری هستند که در دوره گسترش دانشگاه‌های دولتی مصر (دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰) زندگی می‌کردند. این مقاله نشان می‌دهد که قرارگرفتن در معرض آموزش عالی، احتمال پیوستن زنان به نیروی کار را افزایش داده و نوع مشاغل را که آن‌ها انتخاب می‌کنند، بهبود بخشیده است: مثلاً اشتغال رسمی، با حقوق و عمومی. ویکرام^۳ (2024) در یک پژوهش کمی با عنوان «ازدواج مدرن در یک جامعه سنتی: تأثیر تحصیلات دانشگاهی بر ازدواج در هند» از نمونه‌ای متشکل از ۳۵۵۶۱ زن در حال حاضر متأهل از موج ۲۰۱۲-۲۰۱۱ بررسی توسعه انسانی نماینده ملی هند نشان می‌دهد که تحصیلات عالی، به‌ویژه تحصیلات دانشگاهی، زنان را قادر می‌سازد تا زندگی متفاوتی با هم‌تایان کمتر تحصیل‌کرده داشته باشند. زنان تحصیل‌کرده دانشگاهی در سنین بالاتر ازدواج می‌کنند، از استقلال بیشتری در انتخاب همسر خود برخوردار می‌شوند و روابط برابرتری با همسر خود

³ Vikram

¹ Boertien & Härkönen

² Elsayed & Shirshikova

آن بر اشتغال آنان» به این نتایج رسیدند؛ افزایش سطح تحصیلات زنان به گسترش مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی منجر می‌شود. همچنین، تحصیلات بالاتر باعث افزایش سن ازدواج، کاهش نرخ زاد و ولد، کوچک‌تر شدن خانواده‌ها، بهبود کیفیت زندگی و تغییر نگرش جامعه نسبت به حضور زنان در بازار کار می‌گردد. با توجه به این عوامل، می‌توان پیش‌بینی کرد که نرخ مشارکت زنان در عرصه اشتغال در سال‌های آینده افزایش یابد. هرچه زنان در آموزش عالی و کسب تجربیات تحصیلی بیشتر مشارکت کنند، شانس آن‌ها برای پیشرفت شغلی و دستیابی به مشاغل با سطوح بالاتر افزایش خواهد یافت. نتایج مطالعه توصیفی و پیمایشی سعیدی و مسگری (۱۳۸۸) با عنوان «بررسی تأثیر دانشگاه بر امور اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی زنان» در بین ۵۲۰ نفر از دانشجویان ترم آخر زن کلیه رشته‌ها و فارغ‌التحصیلان دانشگاه از سال ۱۳۶۷ الی ۱۳۸۵ پرداختند، نشان داد که دانشگاه در اشتغال و آموزش زنان، بهبود امور اقتصادی فرهنگی و اجتماعی زنان نیز تأثیرگذار است.

یافته‌های مطالعه توصیفی مبتنی بر پیمایش، براری و تبریزی (۱۳۸۹) با عنوان «پیامدهای اجتماعی تحصیلات عالی در زنان» بر روی ۳۸۴ زن ۱۸ تا ۶۰ ساله در تهران نتایج نشان داد که با افزایش تحصیلات عالی زنان، سن ازدواج بالا می‌رود و میزان باروری کاهش می‌یابد. همچنین، تحصیلات عالی موجب افزایش کنترل زنان بر خشونت خانگی و ارتقاء مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های اجتماعی می‌شود. علاوه بر این، سطح بالاتر تحصیلات فرصت‌های بیشتری برای اشتغال خارج از خانه فراهم می‌کند. با این حال، تفاوت معناداری در شیوه‌های فرزندپروری و فرآیند تصمیم‌گیری‌های خانوادگی بین زنان دارای تحصیلات عالی و فاقد آن مشاهده نشد. در یک پژوهش کتابخانه‌ای مهدیزادگان (۱۳۸۹) با عنوان «بررسی تحصیلات و

آموزش زنان کشورهای پرجمعیت جهان (ای ۱۹)» به بررسی مطالعاتی که یونسکو درباره تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای نه کشور پرجمعیت جهان، شامل بنگلادش، برزیل، چین، مصر، هند، اندونزی، مکزیک، نیجریه و پاکستان انجام داده است، پرداخته است. در این گزارش، نقش زنان به عنوان مربیان خانواده، مدرسه، جامعه و در عرصه‌های اداری و اجتماعی در طرح‌ها و برنامه‌های آموزشی رشد و توسعه مورد توجه قرار گرفته است. اطلاعات و آمارها نشان می‌دهند که به جز نیجریه، در تمامی مناطق، به‌ویژه در حاشیه شهرها و روستاها، پیشرفت‌های قابل توجهی در زمینه تحصیل و آموزش زنان مشاهده می‌شود. همچنین تحقیقات نشان می‌دهد که سطح تحصیلات والدین، به‌ویژه مادران، تأثیر زیادی بر وضعیت تحصیلی فرزندان، به‌ویژه دختران و همچنین در تشویق و آموزش پایه و ادامه تحصیل آن‌ها دارد. پژوهش توصیفی-تحلیلی براتعلی و همکاران (۱۳۸۹) با عنوان «زنان، اشتغال و تحصیلات آموزش عالی» بر روی ۳۰۰ زن دانشجو و فارغ‌التحصیل در مقاطع کارشناسی تا دکترا از دانشگاه‌ها و سازمان‌های شهر اصفهان، به بررسی نقش تسهیل‌گر آموزش عالی در اشتغال و تأثیر آن بر بهبود وضعیت شغلی پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که افزایش سطح تحصیلات عالی با افزایش اشتغال همراه است. همچنین، آزمون‌ها نیز تأکید کردند که آموزش عالی نقش مهمی در توسعه اشتغال و ارتقاء موقعیت شغلی ایفا می‌کند.

در یک مطالعه پیمایشی، گلابی (۱۳۹۳) با عنوان «تأثیر تحصیلات زنان بر هویت آنان» که این تحقیق با بررسی تأثیر تحصیلات زنان بر هویت مدرن و پست‌مدرن بر روی ۳۵۰ نفر از زنان بالای ۱۵ سال در تبریز، نشان داد که تحصیلات باعث افزایش مشارکت زنان در عرصه‌های عمومی و قدرت کنترل آن‌ها بر زندگی‌شان می‌شود. با افزایش تحصیلات، زنان می‌توانند نقش‌های خود در حوزه‌های عمومی و خصوصی را بهتر ارتباط دهند و توانمندی‌های خود را

E9¹

تحصیل زنان از دهه ۱۳۸۰ به بعد پرداخته شده است. این‌طور به نظر می‌رسد بازگشت مجدد زنان متولدین دهه ۶۰ به دانشگاه در دهه ۹۰ سبب پرداختن به موضوع بازگشت به تحصیل زنان متأهل به‌عنوان یک مسأله و رخداد اجتماعی برای پژوهش‌گران شده است، در پیشینه‌های مذکور که بیشتر آن‌ها به‌صورت پیمایشی، اسنادی و کمی بوده‌اند، به تحصیل زنان و تأثیر و پیامدهای آن بر روی زنان به‌صورت تک‌ساحتی پرداخته‌اند. با توجه به نتایج ارزشمند این مطالعات در زمینه مرور موضوع، در گروه زنان متأهل با وقفه تحصیلی که پس از مدتی دوری از تحصیل به آن بازگشته‌اند با خلأ پژوهشی مواجه هستیم؛ پژوهشی که به‌صورت عمیق و کیفی در شرایط حاضر در جامعه با سبک زندگی زنان ایرانی فرآیندی که تحصیل موجب تغییر در هویت فردی و اجتماعی زنان می‌شود کشف کند و این فرآیند بازآفرینی را تبیین و تفسیر کند.

۳ ملاحظات مفهومی و نظری

با توجه به رویکرد کیفی و رهیافت برساختی چارمز در این پژوهش نظریاتی که موجب تقویت حساسیت نظری پژوهش شد نظریاتی چون؛ بوردیو^۱، تسری^۲، منابع^۳ و خوکارآمدی^۴ هستند.

بوردیو مفهوم جامعه را صرفاً به‌عنوان مجموعه‌ای از افراد، واحدهای ارگانیک یا سیستم‌های اجتماعی نمی‌پذیرد. او به‌جای آن از میدان‌های اجتماعی سخن می‌گوید که هریک دارای منطق نسبتاً مستقلی هستند. این میدان‌ها، مانند دانشگاه، اقتصاد، ورزش و مدارس، قابل تقلیل به یکدیگر یا به یک نظام کلی‌تر، مانند سرمایه‌داری، نیستند. هر میدان متشکل از افرادی است که در چارچوب مجموعه‌ای از روابط اجتماعی قرار دارند و از منابع متنوعی (یا انواع مختلف سرمایه) برخوردارند. این افراد در رقابتی مستمر برای دستیابی به پرستیژ، ثروت و قدرت تلاش می‌کنند. برای نمونه، در میدان

به نمایش بگذارند. نتایج مطالعه اسدزاده و همکاران (۱۳۹۶) با عنوان «بررسی نقش اشتغال و تحصیلات زنان بر رشد اقتصادی ایران» که به ارتباط بین متغیرهای تأثیرگذار بر رشد اقتصادی ایران طی دوره ۱۳۸۰-۱۳۹۳ با تأکید بر نقش اشتغال و تحصیلات زنان پرداخته‌اند، نشان دادافزایش نرخ مشارکت اقتصادی زنان در بازار کار تأثیر معنادار و مثبتی بر تولید ناخالص داخلی کشور دارد. همچنین، افزایش سطح تحصیلات آنان به‌عنوان یک متغیر تقاطعی، بر نرخ مشارکت اقتصادی زنان و درنهایت بر تولید ناخالص داخلی کشور تأثیر مثبت می‌گذارد. رحمانی و طیبی‌نیا (۱۳۹۷) در یک مطالعه کیفی با عنوان «فرآیند تحول هویت اجتماعی زنان در تجربه گفتمانی نهاد دانشگاه (مورد مطالعه: زنان متأهل، شاغل و دانشجو)» بر روی ۳۸ زن متأهل تحصیل‌کرده و شاغل به این نتایج دست یافتند که پیامدهای تحصیلات عالی برای زنان در حین انجام وظایف سنتی و خانه‌داری، به کسب مهارت‌ها و بینش‌های جدیدی منجر می‌شود که با نظام فکری و ارزشی گذشته متفاوت است. این تغییرات، ترکیبی از نقش‌های سنتی و جدید را به وجود می‌آورد و هویتی تلفیقی با ویژگی‌های فردگرایی خودمدار و بازاندیشی در دو ساختار اولیه و ثانویه را شکل می‌دهد. این هویت جدید، زمینه‌ساز تغییر در سبک زندگی فردی و اجتماعی زنان از طریق استراتژی‌های بازنگری شده است. در این راستا، دانشگاه نقش محوری در تسهیل این تغییرات ایفا می‌کند.

با یک مرور اجمالی در پیشینه‌های خارجی پژوهش در می‌یابیم موضوع بازگشت به تحصیل زنان از سال ۱۹۸۰ مطرح شده است که مصادف است با شروع موج سوم فمینیست که دیدگاه‌های افراطی‌گرایانه موج‌های قبلی به تعادل رسیده بود و یکی از مشخصه‌های بارز آن تمرکز بر فعالیت‌های فرهنگی و دانشگاهی زنان بود. همچنین در بررسی پیشینه‌های داخلی در حوزه تحصیل و بازگشت به

³ Resource Theory

⁴ Self-efficacy Theory

¹ Bourdieu

² Spill Over Theory

بر روی رفتار و ارزیابی‌های افراد با بخش‌های دیگر زندگی دارد (رفیع‌پور، ۱۳۷۲: ۱۴۰). با توجه به نظریه تسری که بیان می‌کند رضایت و نارضایتی از بخشی از زندگی به سایر بخش‌های دیگر از زندگی سرایت می‌کند، احساسی که زنان مشارکت‌کننده از طریق تحصیل به دست می‌آورند، همه ابعاد زندگی آن‌ها را تحت شعاع قرار می‌دهد و بر کیفیت زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی آن‌ها تأثیرگذار است.

براساس تحقیقات بلود و ولف^۳ (1960)، توزیع قدرت میان زن و شوهر به میزان منابعی که هریک برای خانواده فراهم می‌آورند، بستگی دارد. این دو پژوهش‌گر با بهره‌گیری از نظریه منابع در خانواده، به بررسی رابطه بین قدرت درون خانواده و قدرت بیرون آن پرداخته و به‌ویژه بر روی عواملی چون درآمد، منزلت، شغل و تحصیلات تأکید کردند. نتایج تحقیقات آن‌ها در میثیگان، مادرید و دیترویت نشان می‌دهد که منابع بیشتر مرد در این سه عامل، منجر به افزایش قدرت او در خانواده می‌شود. نظریه بلود و ولف به‌عنوان نخستین نظریه‌ای که توزیع قدرت را در خانواده براساس منابع ارزشمند مورد بررسی قرار می‌دهد، شناخته می‌شود. این نظریه به نام "نظری منابع" معروف است و اساس آن بر مبنای رهیافت مبادله بنا شده است. بلود و ولف به‌عنوان دو نظریه‌پرداز این دیدگاه، بر این باورند که تعادل و توازن در تصمیم‌گیری‌ها به نفع کسی است که منابع و امکانات بیشتری را به خانواده می‌آورد. به عبارت دیگر، هرچه منابع فرد بیشتر باشد، قدرت بیشتری نیز خواهد داشت و این فرد حق دارد تصمیمات مهمی که بر کل خانواده تأثیر می‌گذارد، اتخاذ کند (Blood & Wolf, 1960: 29). از منظر بلود و ولف، افراد با کسب منابع بیشتر در خانواده نقش پررنگ‌تری در تصمیم‌گیری دارند. زنان نیز از طریق تحصیل با افزایش سطح تحصیلات و کسب سرمایه اقتصادی و اجتماعی اثرگذاری بیشتری در تصمیمات خانواده خواهند داشت.

دانشگاهی، افراد براساس ساختارهای اجتماعی تعیین‌شده توسط دانشگاه‌ها، رشته‌های تخصصی و دانشکده‌ها در تعامل‌اند و با بهره‌گیری از منابع در اختیار خود، همچون دانش و پیوندهای اجتماعی، برای کسب موقعیت برتر و پرستیژ رقابت می‌کنند. بورديو تأکید دارد که هر میدان نوع خاصی از سرمایه را برجسته می‌سازد. به‌عنوان مثال، در حوزه آکادمیک، سرمایه فرهنگی—یعنی دانش و صلاحیت—بیش از سرمایه اقتصادی ارزش دارد و نقشی اساسی در کسب برتری ایفا می‌کند. او سرمایه را به‌عنوان منابع یا قابلیت‌هایی تعریف می‌کند که فرد در اختیار دارد و از نفوذ اجتماعی برخوردار است. این سرمایه می‌تواند به اشکال گوناگونی مانند سرمایه اقتصادی (ثروت)، سرمایه فرهنگی (دانش و مهارت)، سرمایه نمادین (افتخار و پرستیژ) و سرمایه اجتماعی (روابط و اعتماد) ظاهر شود. (سیدمن^۱، ۱۴۰۱: ۲۰۰). از منظر بورديو افراد در میدان‌های مختلف برای به‌دست‌آوردن سرمایه‌های گوناگون در تلاش‌اند. بر اساس این، در این مطالعه، زنان مشارکت‌کننده سعی دارند تا در میدان دانشگاه، از طریق تحصیلات دانشگاهی به سرمایه‌های مختلف و مد نظرشان دست یابند.

نظریه تسری گرونبرگ^۲ بیان می‌کند که انسان‌ها احساس رضایت یا عدم رضایت خود را از یک جنبه از زندگی را به سایر جنبه‌ها منتقل می‌کنند. به این ترتیب، افرادی که از زندگی خود راضی هستند، تمایل بیشتری به مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی دارند. طبق این نظریه، اگر افراد از شرایط زندگی خود خرسند باشند، با رضایت بیشتری در جامعه حاضر خواهند شد. این افراد معمولاً با چالش‌ها بهتر برخورد می‌کنند و این حس رضایت را به محیط خانواده نیز منتقل می‌کنند (قربانی، ۱۴۰۱: ۱۵۸). طبق این نظریه رضایت در یک حوزه از زندگی به سایر حوزه‌ها نیز تسری و سرایت می‌یابد. درواقع رابطه مستقیمی بین رضایت از یک بخش از زندگی

³ Blood & Wolf¹ Seidman² Grünberg

خودکارآمدی در کانون نظریه شناختی - اجتماعی آلبرت بندورا^۱ قرار دارد و به ارزیابی فرد از توانایی‌های خود در انجام وظایف و مسؤولیت‌ها اشاره می‌کند. بندورا معتقد بود که خودکارآمدی یکی از عوامل کلیدی در تنظیم رفتار انسان است. این مفهوم به قضاوت فرد درباره توانایی‌اش در انجام یک عمل خاص مربوط می‌شود و به وضعیت درونی اشاره دارد که فرد به‌عنوان صلاحیت برای انجام کارهای محول شده تجربه می‌کند. همچنین، خودکارآمدی به توانایی انجام یک رفتار خاص، به معنای «من می‌توانم این رفتار را انجام دهم»، مرتبط است و یادگیری رفتارهای جدید و اجرای آن‌ها در موقعیت‌های واقعی زندگی به‌شدت به خودکارآمدی وابسته است. افراد بیشتر تمایل دارند رفتار خاصی را انجام دهند زمانی که به توانایی خود در انجام آن به طور مؤثر ایمان دارند (حکمتی‌پور و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۳۲). براساس دیدگاه بندورا خودکارآمدی عامل اصلی تئوری یادگیری اجتماعی است و یکی از مهم‌ترین عوامل تنظیم رفتار انسان است. افراد وقتی احتمال این را بدهند که توانایی انجام کاری را دارند آن رفتار را انجام می‌دهند. آنچه درباره زنان مشارکت‌کننده در این مطالعه جلوه‌گر است؛ احساس خودکارآمدی آن‌ها از طریق تحصیل است که با ایجاد احساس لیاقت و کفایت، توانایی کنارآمدن با زندگی را برایشان هموارتر می‌کند. اعتقاد این زنان به خودکارآمدی راه‌حلی برای انگیزه رفاه و موفقیت فردی را برایشان به همراه دارد.

۴ روش پژوهش

پژوهش حاضر، مطالعه‌ای کیفی با روش نظریه داده‌بنیاد و رهیافت برساختی چارمز است که از سال ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۳ در میان ۲۶ نفر از دانشجویان زن متأهل دانشگاه دولتی یزد که با فاصله زمانی از آخرین مقطع تحصیلی که تحصیل را رها کردند و دوباره به تحصیل بازگشتند (فاصله زمانی دوری از تحصیل حداقل ۲ سال است) انجام شده است. در

رویکرد ساخت‌گرایانه چارمز^۲ (۲۰۱۴)، پژوهش‌گر نه تنها به‌عنوان مشاهده‌گر عمل می‌کند، بلکه خود بخشی از فرآیند تولید داده‌ها محسوب می‌شود. در این روش، پژوهش‌گر به‌طور فعال در شکل‌گیری معنا نقش دارد و باید فرآیند معنابخشی را در ذهن مشارکت‌کنندگان بازتاب دهد. بدین ترتیب، واقعیت مورد بررسی از دیدگاه مشارکت‌کنندگان تفسیر و بیان می‌شود. این رویکرد بر این اساس استوار است که واقعیت‌های اجتماعی در تعاملات انسانی ساخته می‌شوند و پژوهش‌گر وظیفه دارد این فرآیند را به دقت منتقل کند. شیوه نمونه‌گیری از طریق روش گلوله‌برفی می‌باشد که سعی بر آن بوده برای دسترسی به مفاهیم و تفاسیر غنی‌تر در رابطه با موضوع پژوهش، نمونه‌ها با حداکثر تنوع انتخاب شوند. تأهل قبل از بازگشت، مادر یا متأهل بدون فرزند، خانه‌دار یا شاغل بودن و بازگشت به تحصیل پس از حداقل دو سال بدون تمرکز بر سن زنان از معیارهای ورود مشارکت‌کنندگان به مصاحبه بود. در این مطالعه کیفی پژوهش‌گر نقشی فعال و تعاملی در فرآیند گردآوری و تفسیر داده داشته و صرفاً جمع‌آورنده داده‌ها نبوده است. مصاحبه‌ها به شیوه نیمه‌ساختاریافته و عمیق با پرسش‌های باز آغاز شد، اما پژوهش‌گر براساس پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان با طرح پرسش‌های تعقیبی و تشویق به تبیین عمیق‌تر به کشف لایه‌های پنهان‌تر تجربه‌ها کمک کرد. سه نمونه از سؤالات محوری مصاحبه به این شرح است؛ ۱- بازگشت به تحصیل چگونه بر ابعاد مختلف زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی شما تأثیر گذاشت؟ ۲- با چه انگیزه‌ها و اهدافی تصمیم به بازگشت به تحصیل گرفتید؟ ۳- تجربه حضور در فضای دانشگاهی چگونه برای شما شکل گرفت و چه معنایی برای شما ایجاد کرد؟ به دلیل تأهل و مشغله‌های مشارکت‌کنندگان گفت‌وگو در شرایط و مکان انتخابی آن‌ها صورت گرفت به همین خاطر ۱۵ مصاحبه به‌صورت حضوری و ۱۱ مصاحبه دیگر به‌صورت غیر حضوری و تلفنی

² Charmaz¹ Albert Bandura

درک و موقعیت خود درآمیخت و معانی را در تعامل با متن و مشارکت‌کننده تولید و پالایش کرد. ملاقات‌ها و مصاحبه‌های مکرر با مشارکت‌کنندگان تا زمانی صورت گرفت که در تحلیل هم‌زمان با گردآوری داده کدهای اولیه جدیدی به دست نیامد و به اشباع در اطلاعات دست یافتیم به گونه‌ای که داده و اطلاعات جدیدی با انجام مصاحبه جدید به پژوهش افزوده نشد.

انجام شد. زمان هر گفت‌وگو بین ۲۰ تا ۱۲۰ دقیقه، متغیر به طول انجامید. در تمامی مصاحبه‌ها پژوهش‌گر تلاش کرد تا فضایی بدون قضاوت ارزشی، همدلانه و بر پایه اعتماد ایجاد شود تا مشارکت‌کنندگان بتوانند آزادانه از تجربه‌های زیسته خود بگویند. در تحلیل داده‌ها پژوهش‌گر مصاحبه‌های ضبط شده را به صورت مکتوب پیاده‌سازی و با خوانش مکرر متون مصاحبه‌ها، بازتاب دیدگاه‌ها و احساسات مشارکت‌کنندگان را با

جدول ۱: ویژگی مشارکت‌کنندگان

Table 1: Characteristics of participants

ردیف	نام	سن	تحصیلات	شغل	فاصله زمانی بازگشت به تحصیل (سال)	مدت تأهل (سال)	تعداد فرزندان
۱	کوثر	۲۵	کارشناسی ارشد	خانه‌دار	۲	۶	۱
۲	سحر	۳۴	دکتری	خانه‌دار	۸	۱۵	۲
۳	سارا	۳۳	کارشناسی ارشد	خانه‌دار	۱۰	۱۰	۱
۴	مریم	۴۰	کارشناسی ارشد	آرایشگر	۱۷	۲۵	۲
۵	زینب	۳۹	دکتری	خانه‌دار	۱۱	۲۰	۲
۶	شیوا	۳۷	دکتری	خانه‌دار	۸	۹	۲
۷	زهره	۴۵	دکتری	مسئول آموزشگاه	۲۰	۳۳	۲
۸	هما	۳۱	دکتری	مهندس معدن	۷	۶	بدون فرزند
۹	وجیهه	۳۷	کارشناسی ارشد	خانه‌دار	۱۹	۲۰	۲
۱۰	دنیا	۴۰	دکتری	کارمند و مدرس دانشگاه	۱۴	۱۲	۱
۱۱	مینا	۳۷	دکتری	معلم	۷	۱۰	بدون فرزند
۱۲	مژگان	۲۹	کارشناسی ارشد	شاغل	۵	۴	بدون فرزند
۱۳	آتنا	۳۹	کارشناسی ارشد	شاغل	۱۰	۸	بدون فرزند
۱۴	حمیده	۳۶	دکتری	مدرس دانشگاه	۱۰	۱۰	۱
۱۵	صفورا	۳۹	کارشناسی ارشد	خانه‌دار	۱۵	۲۲	۳
۱۶	ریحانه	۳۵	کارشناسی ارشد	کارمند	۱۰	۱۲	۲
۱۷	ملیحه	۴۲	کارشناسی ارشد	کارمند	۱۷	۱۷	۲
۱۸	عاطفه	۳۱	دکتری	خانه‌دار	۵	۴	بدون فرزند

۱۹	آزاده	۳۱	دکتری	شاغل	۵	۴	بدون فرزند
۲۰	کتابیون	۴۷	دکتری	مدرس دانشگاه	۱۱	۱۹	۱
۲۱	زیور	۳۶	کارشناسی ارشد	خانه‌دار	۱۱	۱۸	۴
۲۲	امینه	۴۱	کارشناسی ارشد	معلم	۱۰	۲۰	۲
۲۳	آرزو	۲۹	کارشناسی ارشد	خانه‌دار	۵	۲	بدون فرزند
۲۴	محدثه	۴۸	کارشناسی ارشد	معلم	۲۰	۱۸	۲
۲۵	ملیکا	۳۷	دکتری	استاد دانشگاه	۵	۱۲	۲
۲۶	نعیمه	۳۸	کارشناسی ارشد	کارمند	۱۸	۱۹	۳

مقوله‌های اصلی به مفاهیم نظری اقدام کند. در این پژوهش، داده‌ها از طریق مصاحبه‌های مکتوب و کدگذاری تحلیل شدند. مفاهیم مرتبط با اهداف پژوهش استخراج و دسته‌بندی شدند. پس از رسیدن به اشباع مفاهیم و کدهای اولیه، کدهای کانونی همچون خویشتن‌باوری، تحقق منزلت اجتماعی و اقتصادی، بهبود کیفیت زندگی و معنابخشی، تجربه دانشگاهی به‌عنوان زمینه تحول، استقلال فکری و تعادل در ارزش‌ها، مدیریت زندگی در بستر نقش‌های چندگانه شناسایی شدند. درنهایت با توجه به کدهای اولیه و کانونی، کد نظری بازآفرینی فردی و اجتماعی انتخاب شد.

۴٫۲ اعتمادپذیری

برای ارتقاء اعتمادپذیری این پژوهش، پژوهش‌گر با حضور مداوم در محیط دانشگاه و برقراری ارتباط نزدیک با مشارکت‌کنندگان، از منابع گوناگون و نظرات دانشجویان و اساتید بهره‌مند شد. به‌علاوه، برای کاهش سوگیری‌های شخصی، از نقل‌قول‌های مستقیم مشارکت‌کنندگان استفاده گردید و یافته‌ها توسط دو نفر از مشارکت‌کنندگان و دو استاد این رشته بررسی و تأیید شد.

۴٫۳ ملاحظات اخلاقی

در این پژوهش، تمام ملاحظات اخلاقی رعایت شد؛ ازجمله حفظ احترام و کرامت مشارکت‌کنندگان،

این پژوهش نیز مانند سایر مطالعات کیفی دارای محدودیت‌هایی است. تمرکز تحقیق بر دانشگاه یزد و انتخاب مشارکت‌کنندگان از میان زنان متأهل این دانشگاه امکان تعمیم‌پذیری نتایج را به دیگر بافت‌های فرهنگی و اجتماعی محدود می‌کند. همچنین با توجه به تعداد محدود مشارکت‌کنندگان، یافته‌ها بیشتر بر عمق تجارب فردی تمرکز دارند تا فراگیری آن‌ها. در مواردی که مصاحبه‌ها به صورت تلفنی انجام شد، امکان درک برخی جنبه‌های غیرکلامی تجربه زیسته محدود شد.

۴٫۱ تکنیک تحلیل داده

در رویکرد ساخت‌گرایانه، سه مرحله برای کدگذاری داده‌ها تعیین شده است (Charmaz & Bryant, 2010). در گام نخست، پژوهش‌گر به کدگذاری اولیه اقدام می‌کند که در آن داده‌ها به واحدهای کوچک‌تر تقسیم و برچسب‌گذاری می‌شوند. دومین مرحله، کدگذاری متمرکز یا کانونی است که در آن پژوهش‌گر بر روی کدهای اصلی و پرتکرار تمرکز می‌کند تا دسته‌بندی‌های معنادارتری شکل بگیرد. مرحله سوم، کدگذاری نظری نام دارد که سطح پیچیده‌تری از کدگذاری است و به شناسایی و توسعه مفاهیم نظری منجر می‌شود. پس از طی این سه مرحله، چارمز (2014) معتقد است که پژوهش‌گر باید با استفاده از کدگذاری نظری به شناسایی و ارتقاء

۵ یافته‌های پژوهش

در این بخش از پژوهش با تحلیل داده‌هایی که از مصاحبه با مشارکت‌کنندگان به دست آوردیم به کدهای اولیه، کانونی و کد نظری دست یافتیم. جدول زیر شامل خلاصه‌ای از یافته‌های پژوهش می‌باشد که در ادامه به تعریف و توضیح آن‌ها با استناد به گفته‌های مشارکت‌کنندگان می‌پردازیم.

حفاظت از حریم خصوصی و محرمانگی اطلاعات و پیشگیری از هرگونه ضرر و زیان نسبت به آنان. قبل از شروع مصاحبه‌ها، هدف و روند پژوهش به مشارکت‌کنندگان توضیح داده شد و رضایت آگاهانه آن‌ها جلب گردید. همچنین، با کسب رضایت آن‌ها صدای مشارکت‌کنندگان ضبط شد و در صورت عدم تمایل به ضبط صدا، مصاحبه‌ها به صورت مکتوب انجام گرفت. برای حفظ حریم خصوصی، اسامی مشارکت‌کنندگان به صورت مستعار ذکر شد و تمامی اقدامات لازم برای تضمین صحت داده‌ها و اعتبار پژوهش به عمل آمد.

جدول ۲: خلاصه مفاهیم و کدگذاری مرتبط با بازآفرینی فردی و اجتماعی زنان از طریق تحصیلات دانشگاهی

Table 2: Summary of concepts and coding related to Women's Personal And Social Regeneration Through University Education

مفاهیم	کدهای اولیه	کدهای کانونی	کد نظری
کسب مهارت‌های اساسی، کاهش وابستگی از رسانه جمعی، جسارت پیدا کردن، تبدیل توانایی‌های بالقوه به بالفعل، اجبار خود به معاشرت، بالارفتن آگاهی، مادر آگاه‌تر، توانمندتر شدن، قدرت بیان بهتر، افزایش اعتماد به نفس، اثبات خود به دیگران، درس جبران‌کننده خلأهای شخصیتی و زندگی	خودانگیختگی، بالندگی آگاهی و خوداعتمادی	خویش‌باوری	کدنظری
شغل مناسب، اجتماعی شدن، استقلال مالی، ارتقاء سطح زندگی، آینده روشن، دغدغه‌مندی اجتماعی، هیأت علمی شدن، نگاه تحسین‌برانگیز دیگران، دعوت شدن به مراسم با جایگاه اجتماعی بالا، حرفی برای گفتن داشتن	تحصیلات و دانش، کسب درآمد و پایگاه اجتماعی	تحقق منزلت اجتماعی و اقتصادی	بازآفرینی فردی و اجتماعی
قوی شدن، خودباوری، رهایی از روزمرگی، هدفمند شدن، ایمان به لطف خدا، انگیزه برای تغییر و رسیدن به خواسته‌ها، بهبود شخصیت، امیدواری نسبت به خود، شادکامی، به کمال رسیدن، رشد کردن، آزادی اندیشه، پویایی، سخت‌کوشی، اراده فردی، تغییر جهان‌بینی، سرزندگی، مادری باکیفیت شدن، افزایش سعه صدر	هدفمند شدن، شادکامی تحول در دیدگاه	بهبود کیفیت زندگی و معنا بخشی	
افسوس از تحصیل دیرنگام، کسب مهارت زندگی در دانشگاه، دانشگاه دنیای متفاوت، مراودات علمی، تفاوت دیدگاه فرد به تحصیل، همکاری با اساتید، تجربه لذت‌بخش، ماندگاری در محیط آکادمیک، تجربه خوشایند، فضای شیرین و جذاب دانشگاه، تغییر ظاهر دانشجویان و دانشگاه نسبت به گذشته	تعاملات علمی و اجتماعی، حضور در محیط دانشگاهی	تجربه دانشگاهی به عنوان زمینه تحول	
مخالفت با افکار سنتی خانواده، ایستادگی در برابر اجبار، تعادل در دیدگاه‌های فمینیستی، دوری از الگوی سنتی زن - مادر فداکار، تعادل در از خودگذشتگی، پذیرش افکار مختلف، تعادل در پوشش و اعتقادات مذهبی، قضاوت نکردن دیگران، احترام به شاگردان در محیط کار به عنوان انسان نه سطح درسی	تعادل در عقاید سنتی و مذهبی، احترام به تفاوت‌ها، استقلال و اعتدال در فداکاری	استقلال فکری و تعادل در ارزش‌ها	
خبرگی برای آتیۀ فرزندان، مدیریت شرایط، تربیت بهتر فرزندان، معقولانه رفتار کردن، مدیریت خانم، برنامه‌ریزی، مدیریت مداوم زندگی، بهبود در تصمیم‌گیری، مدیریت وقت‌های اضافه، هماهنگی مرخصی‌های کاری، هماهنگی با زمان شیفت کاری همسر، هماهنگی برای ایاب‌وذهاب فرزندان به مدرسه و بعد از آن، درست کردن چند نوع غذا به هنگام دوری از خانه	بهبود در تصمیم‌گیری، آینده‌نگری و سامان‌دهی زندگی	مدیریت زندگی در بستر نقش‌های چندگانه	

۵/۱ خویشتن‌باوری

در این مطالعه زنان متأهل که با دوری از تحصیل، انگیزه و خودباوریشان را از دست داده بودند، تحصیل موجب شد تا بدون نیاز به محرک خارجی و با خودانگیزگی نسبت به انجام کارها میل و اشتیاق پیدا کنند. شکوفایی و بالندگی آگاهی که از طریق تحصیل به دست‌آوردند موجب خود اعتمادیشان شد و خویشتن‌باوری را که از ویژگی‌های مهم و کلیدی شخصیتی برای هر فرد است و سبب موفقیت‌های فردی و اجتماعی او می‌شود، برایشان رقم زد. مشارکت‌کننده شماره ۲۵ با صلابت و آرامش بیان می‌کند:

«تحصیل باعث شد تا من اعتماد به نفس بیشتری پیدا کنم، مادر آگاه‌تری تو جامعه باشم با اینکه یک مسیر پر از چالشی بود باعث شد راحت‌تر با دیگران ارتباط برقرار کنم.»

مشارکت‌کننده شماره ۸ با لبخندی از رضایت بیان می‌کند:

«من مدت زیادی از تحصیل دور بودم. این برگشتن و درس خواندن باعث شد احساس کنم آدم مفیدتری هستم و اعتماد به نفسم بیشتری پیدا کنم.»

از منظر این زنان، تحصیل به آن‌ها قدرت داده تا بتوانند در زندگی شخصی و اجتماعی‌شان در انجام بسیاری از کارها جسارت و شهامت بیشتری داشته باشند و خود را نسبت به گذشته توانمندتر احساس کنند. تحصیل به آن‌ها آموخت چگونه به اعتماد و خودباوری نسبت به خود دست یابند و با انگیزه، علایق خود را دنبال کنند.

۵/۲ تحقق منزلت اجتماعی و اقتصادی

زنان متأهل در این مطالعه چشم‌اندازهای گوناگونی نسبت به تحصیل داشتند. آن‌ها به دنبال کسب تحصیل و دانش بودند تا از طریق آن شغل مناسب، استقلال مالی و آینده‌ای روشن داشته باشند و پایگاه اجتماعی خود را تقویت کنند. این زنان بر آن بودند تا سطح زندگی‌شان را ارتقا دهند و با تحصیل منزلت

اجتماعی و اقتصادی مورد انتظارشان را تحقق بخشند. مشارکت‌کننده شماره ۳ در این خصوص با بیانی امیدوارانه به ما می‌گوید:

«دوستدارم درس بخونم تا بتونم پیشرفت کنم دکتری قبول بشم و ان شاء الله هیأت علمی دانشگاه بشم به خاطر همین خیلی کارایی که می‌خواستم انجام بدم رو گذاشتم کنار تا بتونم به اون جایگاهی که دوست دارم برسم چون برای آینده بچم خوبه و خب دوست ندارم یک زن خانه‌دار صرف که گاهی اوقات برای اینکه درگیر روزمرگی نشه یه کارایی هم انجام می‌ده، نباشم خوبه.»

مشارکت‌کننده شماره ۲۶ با لهجه زیبا یزدی بیان می‌کند:

«با اینکه شاغلم اما درس خوندم دوست دارم. کارایی که برای درسا انجام می‌دم باعث پیشرفت تو کارم شدم. میدونم مدرکمو هم بگیرم بهم ارتقا شغلی می‌دن»

زنان مشارکت‌کننده در این پژوهش در کنار کارکردهای مثبت روحی و روانی که تحصیل برایشان به همراه داشت با تحمل این مسیر پر چالش به دنبال کارکردهای مادی تحصیل همچون کسب درآمد و جایگاه اجتماعی بودند و آن‌هایی که نیز شاغل بودند در پی ارتقاء شغلی بودند تا بتوانند نسبت به وضعیت موجود شرایط بهتری را برای خود فراهم کنند و آسایش و رفاه بیشتری داشته باشند.

۵/۳ بهبود کیفیت زندگی و معنابخشی

زنان متأهلی که پس از گذشت سال‌ها تجربه روزمرگی احساس می‌کردند انگیزه و خودباوری‌شان را از دست داده‌اند، از طریق تحصیل به‌سوی تغییر و رسیدن به خواسته‌هایشان گام برداشتند. در این مطالعه، تحصیل و مسیر آن موجب شده زنان متأهل با رهایی از روزمرگی به شادکامی و هدفمند شدن زندگی دست یابند، دیدگاهشان تغییر و تحول یابد، شخصیت خود را بهبود بخشند، به سمت کمال، رشد و آزادی اندیشه حرکت کنند تا این‌گونه کیفیت زندگی‌شان بهبود یافته و به زندگی

خود معنا بخشند. مشارکت‌کننده شماره ۱۹ با لحن مهربانانه‌ای بیان می‌کند:

«من از این ادامه تحصیله راضیم و خوشحالم اتفاق افتاد و چه بسا کاش زودتر اتفاق می‌افتاد و اگر قرار باشه برگردم به گذشته باز هم این مسیرو انتخاب می‌کنم باز هم ادامه تحصیل رو انتخاب می‌کردم و ادامه تحصیل می‌دادم واقعاً بودن تو محیط دانشگاهی یک محیط علمی واقعاً متفاوت از سایر محیط‌های دیگه‌اس تجربه‌های جدیدی رو برای آدم به وجود می‌یاره آدم می‌دونه خیلی چیزها هست که می‌تونه دوباره یاد بگیره روی رفتار آدم روی پختگی آدم می‌تونه اثر بزاره و من واقعاً خیلی اتفاق شیرینی برام بود و ازش راضی‌ام.»

مشارکت‌کننده شماره ۶ با شغف بسیاری می‌گوید:

«درس‌خوندن برای من خیلی خوب بود مثل عشق می‌مونست حالمو خوب کرد. بعد از مدت‌ها یه هدف جدید پیدا کرده بودم. حتی فکر می‌کنم خانواده‌ام با حال خوب من حالشون بهتر شده بود و خوشحال بودن»

تحصیل جهان‌بینی زندگی زنان را را تغییر داد. از نگاه آن‌ها داشتن هدف در زندگی و تلاش در مسیر آن باعث شادی و نشاط می‌شود. هنگامی که این زنان احساس می‌کردند نسبت به گذشته حال بهتری را تجربه می‌کنند رضایت درونی آن‌ها نیز به خانواده سرایت می‌کرد، این احساس رضایت، اثرات مطلوبی برای سایر افراد خانواده به همراه داشت.

۵٫۴ تجربه دانشگاهی به‌عنوان زمینه تحول

تحصیل برای زنان متأهل موجب می‌شود دانشگاه و حضور در آن در کنار دشواری‌های تحصیل، تجربه شیرین و خوشایندی باشد. حضور آن‌ها در عرصه اجتماع، همکاری با اساتید، تعاملات علمی و اجتماعی سبب می‌شود دانشگاه تجربه دلپذیر و متفاوتی باشد که پیش‌تر آن را لمس نکرده بودند و خواهان

حضور و ماندگاری در محیط دانشگاهی باشند. تجربه دانشگاهی برای این زنان زمینه تحولشان را فراهم کرده است. مشارکت‌کننده شماره ۱۷ با هیجان دل‌انگیزی بیان می‌کند:

«اینکه برگشتم تو فضای دانشگاه خیلی برام شیرین و جذاب بود اولش یه خورده برام غریب بود انگار همه چی عوض شده بود بعضی وقتا به شوخی می‌گفتم من مته اصحاب‌کهم اومدم دانشگاه چون فضای دانشگاه و ظاهری دانشجویها همه چی خیلی تغییر کرده بود راستش زمان ما همه چی یه جوره دیگه بود ولی اینکه من بعد سال‌ها برگشتم به دانشگاه خیلی حس خوبی بود خیلی حالم خوب بود خیلی احساس سرزندگی می‌کردم به همه هم می‌گفتم خیلی خوبه دیگه زندگی‌م داشت یکنواخت می‌شد همه چیز داشت تکراری می‌شد وقتی اومدم دانشگاه حس کردم مغزم دوباره داره کار می‌افته.»

مشارکت‌کننده شماره ۱۱ با همان لحن زیبایی فارسی - عربی‌اش می‌گوید:

«من جز درس‌خواندن در طول این مسیر دانشجویی درس‌های زیادی می‌گیرم و اتفاقات خوبی در مسیر قرار می‌گیرد ورود به دانشگاه برای من حس خوبی دارد. دوست داشتم بعد از تحصیل هیأت‌علمی شوم.»

برای زنانی که تحصیل می‌کنند دانشگاه مکانی است متفاوت از مکان‌هایی که در آن رفت‌وآمد داشته‌اند. در این مکان برای رسیدن به اهدافشان تلاش می‌کنند با دوستانشان مراوده علمی و اجتماعی دارند، با اساتیدشان در تعامل هستند و خود را با دانشجویان دیگر در یک مسیر می‌بینند بر همین اساس دانشگاه همچون بستری زمینه تحول این زنان را مهیا کرده است.

۵٫۵ استقلال فکری و تعادل در ارزش‌ها

در این مطالعه، حضور دوباره در دانشگاه و تحصیل برای زنان متأهل سبب شده است در افکار و رفتارهایی که تاکنون پیش از بازگشت به تحصیل داشته‌اند، به‌واسطه تجربیات جدید تغییر ایجاد

خانه‌دار یا شاغل هستند در تلاش‌اند تا در ایفای این نقش‌ها به بهترین نحو سازگاری یابند به همین سبب این مهم در گرو مدیریت زندگی امکان‌پذیر می‌باشد. تحصیل برای زنان متأهل در این مطالعه موجب شده که آن‌ها بتوانند با آینده‌نگری و بهبود در تصمیم‌گیری به نحو احسن در کنار تحصیل زندگی‌شان را سامان بخشند و در بستر نقش‌های چندگانه‌ای که ایفا می‌کنند زندگی خود را مدیریت کنند. مشارکت‌کننده شماره ۲۲ با لحن عجولانه‌ای بیان می‌کند:

«روند تحصیل هر چی می‌گذشت برای من بهتر می‌شد بهتر می‌تونستم بچه‌هامو مدیریت کنم وسواس فکریم کمتر شده بود انعطاف‌پذیریم بیشتر شده بود و بهتر خونه و کارمو مدیریت می‌کردم.»
مشارکت‌کننده شماره ۱ با آرامش خاطر می‌گوید:

«برای منکه از راه دور میام یزد دانشگاه، درس خوندن به من یاد داد چجوری برای اون مدتی که خونه نیستم کارمو روبه‌راه کنم. برای اون مدتی که نیستم تو خونه برای چند وعده غذا درست می‌کنم که شوهرم اذیت نشه خداوشکر اونم همکاری می‌کنه وقتی برمی‌گردم خونه تا حدودی مرتبه و در حال ترکیدن نیست.»

تحصیل و مسیر پر چالش آن برای زنان مشارکت‌کننده، تجارب زیسته گوناگونی به همراه داشت که ابعاد مختلف زندگی این زنان را در بر گرفته است. شادکامی ناشی از تحصیل به زنان قدرت سازگاری و مدیریت چالش‌های زندگی در بستر نقش‌های متفاوت را داده است و توانسته‌اند با آگاهی بیشتری در امورات مختلف زندگی تصمیم‌گیری کنند و برای خود و خانواده‌شان آینده بهتری را رقم بزنند.

۵٫۷ بازآفرینی فردی و اجتماعی

پس از تحلیل کدهای اولیه و کانونی در این پژوهش، مهم‌ترین و گسترده‌ترین مفهومی که به دست آمد این بود که بازگشت به تحصیل و تحصیل برای زنان متأهل موجب بازآفرینی فردی و اجتماعی آن‌ها

شود. این زنان بیان می‌کنند دانشگاه و تحصیل به آن‌ها توانایی مقابله با افکار سنتی خانواده، ایستادگی در برابر اجبار و دوری از الگوی زن سنتی - مادر فداکار را داده و سبب استقلال و تعادل در عقاید سنتی و مذهبی آن‌ها شده، همچنین در افکار فمینیستی‌شان و از خودگذشتگی افراطی برای خانواده تعادل ایجاد کرده و اعتدال در فداکاری را به همراه داشته است. تحصیل به آن‌ها آموخت چگونه به استقلال فکری و تعادل در ارزش‌هایشان دست یابند. مشارکت‌کننده شماره ۹ مقتدرانه می‌گوید:

«می‌دونید چیه توی اجتماع توی خانواده به‌عنوان مادر به‌عنوان همسر سعی کردم که خودمو ببینم یعنی اینکه فداکاری و ناجی بودن رو بزارم کنار خیلی وقتا الان من درس دارم الان من کار دارم باید کار خودمو انجام بدم حالا هر کی هرچی می‌خواد.»

مشارکت‌کننده شماره ۱۵ با طمأنینه بیان می‌کند:

«پوشش و ظاهر من رو نسبت به قبلاً سخت نمی‌گیرم یه کم راحت‌ترم، دیدگاه مذهبی‌م تغییر کرد قبلاً مقیدتر بودم ولی الان سخت نمی‌گیرم به خودم به بچه‌هام.»

زنان متأهل با افزایش آگاهی و تغییر جهان‌بینی که به‌واسطه تحصیل برای آن‌ها حاصل شده، توانسته‌اند در برابر افکار و اعمال افراطی مقابله و با پذیرش افکار مختلف در زندگی به سمت تعادل حرکت کنند. آن‌ها که تا پیش از تحصیل، فداکاری را لازمه ایفای نقش‌هایی می‌دانستند که عهده‌دار آن بودند، اکنون با خویشتن‌باوری که از طریق تحصیل کسب کرده‌اند به اندازه کافی برای ایفای نقش‌هایشان از خودگذشتگی می‌کنند و از الگوی زن همیشه فداکار فاصله گرفته‌اند.

۵٫۶ مدیریت زندگی در بستر نقش‌های چندگانه

زنان متأهلی که دوباره به تحصیل باز می‌گردند، با تکرار نقش‌هایی که دارند و هم‌زمان همسر، مادر،

ارزش‌ها، بهبود کیفیت زندگی و معنابخشی و مدیریت زندگی در بستر نقش‌های چندگانه می‌شود، بلکه با تحقق منزلت اجتماعی و اقتصادی مورد انتظار آن‌ها به تغییرات مثبت در جامعه نیز منجر می‌گردد. این روند به زنان کمک می‌کند تا از چارچوب‌های محدودکننده عبور کرده و نقشی پررنگ‌تر در ساختن آینده‌ای عادلانه و پیشرفته ایفا کنند.

گردیده است. بازآفرینی فردی و اجتماعی از طریق تحصیلات دانشگاهی به فرآیندی اشاره دارد که در آن فرد در نقش‌ها و توانایی‌های خود به واسطه تحصیل دست به بازنگری می‌زند که اسباب رشد و توسعه شخصی و اجتماعی او را فراهم می‌کند. دانشگاه که زمینه‌ساز بازآفرینی فردی و اجتماعی زنان است، نه تنها باعث پیشرفت شخصی آنان چون ایجاد خویشتن‌باوری، استقلال فکری و تعادل در

شکل ۱: کدهای اولیه و کانونی مرتبط با بازآفرینی فردی و اجتماعی زنان از طریق تحصیلات دانشگاهی

Figure 1: Primary and focal codes related to Women's Personal And Social Regeneration Through University Education

تجربه تحصیل برای زنان متأهلی که با وقفه به تحصیل باز می‌گردند نه صرفاً یک روند عادی آموزشی، بلکه یک تجربه بازسازنده و بازآفرینی فردی و اجتماعی است. زنان متأهل با سابقه وقفه تحصیلی اغلب درگیر انتظارات ساختاری و نقش‌های تثبیت‌شده جنسیتی (همچون همسر و مادر) هستند که موجب تعلیق یا تعویق سرمایه‌گذاری

۶ بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی فرآیندی است که تحصیلات دانشگاهی و بازگشت به آن در جهت بازآفرینی فردی و اجتماعی زنان ایجاد می‌کند، انجام شده است.

می‌آورند. همچنین این فرآیند به افزایش قدرت چانه‌زنی آن‌ها در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی و اجتماعی منجر شده است. براساس نظریه خودکارآمدی بندورا، زنان مشارکت‌کننده با کسب مهارت‌ها و دانش احساس کنترل و مدیریت را بر زندگی خود پیدا کرده‌اند و این امر منجر به افزایش اعتمادبه‌نفس، خوداعتمادی و خودباوری شده است. تحصیل به آنان فرصت بازشناسی خویش را داده و تجربه‌ای از خویش‌باوری را رقم زده است. در پرتو نظریه تسری گرونبرگ این زنان با کسب سرمایه و تجربه مطلوب در میدان دانشگاه رضایت درونی و شادمانی را احساس می‌کنند؛ در نتیجه این عواطف مثبت از طریق آن‌ها به‌عنوان همسر یا مادر به دورن خانواده و سایر حوزه‌های زندگی‌شان تسری می‌یابد و کیفیت زندگی‌شان را بهبود و ارتقا می‌بخشد.

پژوهش‌های داخلی عمادزاده (۱۳۸۲)، سفیری (۱۳۸۶)، قدیمی و همکاران (۱۳۸۶)، سعیدی و مسگری (۱۳۸۸)، مهدیزادگان (۱۳۸۹)، گلابی (۱۳۹۳) و پژوهش‌های خارجی سوپتر (۱۹۸۷)، بوئرین و هارکونن (۲۰۱۸)، ویکرام (۲۰۲۴) با یافته‌های پژوهش همراستا و هم‌جهت می‌باشد؛ در این مطالعه، تحصیل سبب افزایش آگاهی و بالندگی زنان شده که خوداعتمادی و خویش‌باوری را برایشان به همراه داشته است. بر همین اساس آن‌ها توانسته‌اند در امورات زندگی معقولانه‌تر رفتار کنند، تصمیمات بهتری برای زندگی و آینده فرزندانشان بگیرند و زندگی را بهتر از قبل سامان بخشند. شادکامی و تحولی که تحصیل در دیدگاه آن‌ها داشته موجب بهبود معنا و کیفیت زندگی‌شان شده است. این زنان در پی آن هستند تا از طریق تحصیل به کسب درآمد و منزلت اجتماعی دست یابند.

به‌طورکلی پرداختن به تحصیل زنان، افزایش حضور زنان تحصیل‌کرده و توانمند در اجتماع، دولت‌مردان را ناگزیر می‌کند از توانایی‌های زنان در جهت توسعه و پیشرفت کشور بهره جویند که به دنبال آن آسایش و بهبود کیفیت زندگی زنان را در

فردی در آموزش می‌شود. بازگشت به دانشگاه برای این گروه نوعی بازگشت به خویش‌تن تلقی می‌شود که طی آن فرصت جبران، بازتعریف و بازسازی مسیر زندگی‌شان را می‌یابند. براساس یافته‌ها در این پژوهش، زنان متأهل با تجربه دانشگاه به‌عنوان بستری برای تحول از طریق تحصیل به خویش‌باوری رسیده‌اند. چشم‌اندازی که این زنان در کنار فراگیری دانش از تحصیل دارند، تحقق منزلت اجتماعی و اقتصادی است. با تحولی که تحصیل در دیدگاه آن‌ها داشته به کیفیت زندگی‌شان بهبود و معنا بخشیده است؛ همچنین مدیریت زندگی در بستر نقش‌های چندگانه را برای آن‌ها رقم زده است. این زنان با آگاهی و خوداعتمادی که از طریق تحصیل به دست آوردند در افکار و عقایدشان نسبت به گذشته به استقلال فکری و تعادل در ارزش‌ها رسیده‌اند. به‌همین‌خاطر این فرآیندی که از طریق تحصیل شکل گرفته است، پدیدآورنده بازآفرینی فردی و اجتماعی برای زنان متأهل مشارکت‌کننده در این پژوهش شده است.

یافته‌های پژوهش حاضر از منظر نظریات میدان و سرمایه بورديو، منابع بلود و ولف، خودکارآمدی بندورا و تسری گرونبرگ همراستا و هم‌جهت می‌باشد؛ تجربه زنان متأهل از تحصیل در دانشگاه فراتر از یک فعالیت فردی، به منزله کنش اجتماعی درون یک میدان رقابتی است که در آن کنش‌گران برای کسب انواع سرمایه مبارزه می‌کنند. این زنان با ورود به میدان دانشگاهی، درواقع درحال بازتعریف و بازآفرینی موقعیت اجتماعی خود در ساختارهای محدودکننده سنتی هستند. در این راستا، تحصیل به مثابه ابزاری برای انباشت سرمایه‌های فرهنگی (سواد و مدرک تحصیلی)، اجتماعی (شبکه‌های ارتباطی و حمایت اجتماعی)، اقتصادی (افزایش فرصت‌های شغلی) و نمادین (اعتبار و احترام اجتماعی) عمل می‌کند. مطابق با نظر بورديو مشارکت‌کنندگان از طریق انباشت سرمایه‌ها، منزلت خود را در خانواده و جامعه ارتقا داده و از این طریق از منظر بلود و ولف منابع بیشتری به دست

سهم نویسندگان

همه نویسندگان در تهیه این پژوهش مشارکت و نقش سازنده‌ای داشته‌اند.

تعارض منافع

در این پژوهش تعارض منافع وجود ندارد.

تشکر و قدردانی

نویسندگان صمیمانه از تمامی شرکت‌کنندگان بابت مشارکت‌های ارزشمندشان تشکر می‌کنند؛ مشارکت‌هایی که بدون آن‌ها انجام این پژوهش ممکن نبود.

خانواده و اجتماع به همراه دارد. تحصیل زنان متأهل و بازآفرینی فردی و اجتماعی آن‌ها یکی از موضوعات مهم و تأثیرگذار در جامعه است که می‌تواند اثرات مثبتی بر خانواده، جامعه و خود زنان داشته باشد. حمایت خانواده و همسر، برنامه‌ریزی‌های منعطف در جهت سهولت در تحصیل زنان، استفاده از فناوری‌ها و آموزش‌های آنلاین و برنامه‌ها و بودجه‌های حمایتی دولتی و اجتماعی می‌توانند گامی مؤثر در جهت تسهیل تحصیل زنان متأهل باشد.

منابع مالی

این پژوهش حمایت مالی نداشته است.

منابع

- اسدزاده، احمد؛ میرانی، نینا؛ قاضی‌خانی، فروغ؛ اسمعیل درجانی، نجمه و هنردوست، عطیه (۱۳۹۶). بررسی نقش اشتغال و تحصیلات زنان بر رشد اقتصادی ایران. *زن در توسعه و سیاست*، ۱۵(۳)، ۳۵۹-۳۸۱.
- <https://doi.org/10.22034/ssys.2022.2070.2476>
- حکمتی‌پور، نفیسه؛ بهنام وشانی، حمیدرضا و واقعی، سعید (۱۳۹۴). بررسی تأثیر قصه-گویی بر خودکارآمدی تحصیلی کودکان ۷-۱۲ سال مبتلا به تالاسمی. *مراقبت مبتنی بر شوهد*، ۵(۱۶)، ۱۹-۲۸.
- <https://www.magiran.com/p1453075>
- رحمانی، جبار و طیبی نیا، مهری (۱۳۹۷). فرآیند تحول هویت اجتماعی زنان در تجربه گفتمانی نهاد دانشگاه (مورد مطالعه: زنان متأهل، شاغل و دانشجو). *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۵(۱۱)، ۱۵۸-۱۲۹.
- <https://doi.org/10.22080/ssi.2018.1911>
- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۲). *سنجش گرایش روستائیان به جهاد سازندگی*، تهران: مرکز تحقیقات روستائی ایران.
- سعیدی، پرویز و مسگری، معصومه (۱۳۸۸). بررسی تأثیر دانشگاه بر امور اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی زنان. *فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر*، ۴(۸)، ۲۴۲-۲۱۳.
- اسدزاده، احمد؛ میرانی، نینا؛ قاضی‌خانی، فروغ؛ اسمعیل درجانی، نجمه و هنردوست، عطیه (۱۳۹۶). بررسی نقش اشتغال و تحصیلات زنان بر رشد اقتصادی ایران. *زن در توسعه و سیاست*، ۱۵(۳)، ۳۵۹-۳۸۱.
- <https://doi.org/10.22059/jwdp.2017.225995.1007138>
- براتعلی، مریم؛ یوسفی، علیرضا و میرشاه‌جعفری، ابراهیم (۱۳۸۹). زنان اشتغال و تحصیلات آموزش عالی. *آموزش عالی ایران*، ۳(۲)، ۷۹-۱۰۱.
- <https://www.sid.ir/paper/378491/fa>
- براری، مرضیه و محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۸۹). پیامدهای اجتماعی تحصیلات عالی در زنان. *مجله تحقیقات زنان (مجله مطالعات زنان)*، ۴(۱)، ۷۷-۹۸.
- <https://lib.wrc.ir/scholar/view/1/16802>
- تنها، فاطمه و صادقی، رسول (۱۴۰۲). رابطه بین تحصیلات و ازدواج دختران در ایران در دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۵: تحلیل ثانویه. *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۲۲(۶۰)، ۵۲۸-۵۰۹.

قربانی، علیرضا (۱۴۰۱). رابطه سلامت اجتماعی با رضایت زناشویی (مورد مطالعه: دانشجویان زن دانشگاه پیام نور گنبدکاووس). *مسائل اجتماعی ایران*، ۱۳(۱)، ۱۷۹-۱۵۵.

[20.1001.1.24766933.1401.13.1.3.6](https://doi.org/10.1001.1.24766933.1401.13.1.3.6)

گلایی، فاطمه (۱۳۹۳). بررسی تأثیر تحصیلات زنان بر هویت آنان (مطالعه موردی شهر تبریز). *فصل‌نامه فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده*، ۹(۲۷)، ۸۳-۱۱۲.

<https://civilica.com/doc/1399906/>

گیدنز، آنتونی (۱۳۹۲). *پیامدهای مدرنیت* (چاپ هفتم). ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات مرکز.

مهدیزادگان، ایران (۱۳۸۹). بررسی تحصیلات و آموزش زنان در کشورهای پرمجمیت جهان (E9). *زن و فرهنگ*، ۱(۴)، ۹۷-۸۵.

میرزایی، حسین؛ آقایی هیر، توکل و کاتبی، مهنار (۱۳۹۳). بررسی کیفیت زندگی زنان متأهل در چارچوب نهاد خانواده. *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۱(۳)، ۹۳-۷۱.

https://journals.iau.ir/article_523534.html

Asadzadeh, A., Mirani, N., Ghazi khani, F., Esmail Darjani, N. and Honardoust, A. (2017). Investigating the role of employment and education of women on economic growth in Iran: Gravitational search algorithm and Firefly algorithm approach. *Woman In Development & Politics*, 15(3), 359-381. [In Persian].
<https://doi.org/10.22059/jwdp.2017.225995.1007138>

<https://sid.ir/paper/201854/en>

سفیری، خدیجه (۱۳۸۶). زنان و تحصیلات دانشگاهی. *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی (دانشگاه خوارزمی)*، ویژه‌نامه علوم اجتماعی، ۱۵(۳)، ۱۲۷-۱۰۱.

<https://sid.ir/paper/382682/fa>

سیدمن، استیون (۱۴۰۱). *کشاکش آرا در جامعه‌شناسی* (چاپ دوازدهم). ترجمه هادی جلیلی. تهران: نشر نی.

طیبنیا، مهری (۱۳۹۶). *دانشگاه، هویت و سیاست زندگی زنان*. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

عمادزاده، مصطفی (۱۳۸۲). اهمیت سرمایه‌گذاری در آموزش زنان. *زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)*، ۱(۷)، ۱۴۰-۱۱۵.

https://jwdp.ut.ac.ir/article_11370.html

قدیمی، اکرم؛ منوچهری قشقایی، آریتا و قاسمی، مهری (۱۳۸۶). وضعیت زنان در دوره‌های تحصیلات تکمیلی و آثار آن بر اشتغال آنان. *مجله تحقیقات زنان (مجله مطالعات زنان)*، ۱(۳)، ۱۴۸-۱۷۸.

<https://lib.wrc.ir/scholar/view/1/10646>

Barari, M., & Mohseni Tabrizi, A. (2010). The social consequences of higher education for women. *Women's Studies Research Journal*, 4(1), 77-98. [In Persian].

<https://lib.wrc.ir/scholar/view/1/16802>

Baratali, M., Yosefi, A., & Mir shah jafari, S. E. (2010). Women, work and higher education. *Iranian Of Higher Education*, 3(2 (10)), 79-102. [In Persian]. SID.

- <https://sid.ir/paper/378491/en>
- Blood, R.O., & Wolf, D. M. (1960). *Husbands and wives: The dynamics of married living*. Glencoe, IL: Free Press.
- Boertien, D., & Härkönen, J. (2018). Why does women's education stabilize marriages? The role of marital attraction and barriers to divorce. *Demographic Research*, 38, 1241-1276.
- Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Charmaz, K., & Bryant, A. (2010). Grounded theory and pragmatism. In A. Bryant & K. Charmaz (Eds.), *The SAGE handbook of grounded theory* (pp. 197-213). SAGE publications.
- Elsayed, A., & Shirshikova, A. (2023). The women-empowering effect of higher education. *Journal Of Development Economics*, 163, 103101. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2023.103101>
- Emadzadeh, M. (2003). The importance of investing in women's education. *Woman In Development & Politics*, 1(7), 115-140. [In Persian]. https://jwdp.ut.ac.ir/article_11370.html
- Ghadimi, A., Manouchehri Qashqaei, A., & Ghasemi, M. (2007). The status of women in graduate education and its impact on their employment. *Women's Studies Journal (Women's Research Journal)*, 1(3), 148-178. [In Persian]. SID: https://www.sid.ir/fa/VEWS-SID/J_pdf/47913891004.pdf
- Ghorbani A. (2022). The relationship between social health and marital satisfaction (Case study: female students of Payame Noor Gonbad Kavous university). *Social Problems Of Iran*. 13(1), 155-179. [In Persian]. URL: <http://jspi.khu.ac.ir/article-1-3233-fa.html>
- Giddens, A. (2013). *The consequences of modernity* (M. Salasi, Trans.; 7th ed.). Tehran: Markaz publishing. [In Persian].
- Golabi, F. (2014). Investigating the impact of women's education on their identity (Case study: Tabriz city). *Women And Family Cultural-Educational Quarterly*, 9(27), 83-112. [In Persian]. <https://civil-ica.com/doc/1399906>
- Hekmatipour, N., Behnam Vashani, H., Vaghee, S., & Asghari Nekah, S. M. (2015). Effects of storytelling on educational self-efficacy in children with Thalassemia, aged 7-12 years old. *Evidence Based Care*, 5(3), 19-28. [In Persian]. <https://www.magiran.com/p1453075>
- Mano, Y., & Yamamura, E. (2011). *Human capital accumulation through interaction between a married couple: Comparison between a housewife and a working wife* (MPRA paper

- No. 28936). Munich Personal Repec Archive.
<https://mpra.ub.uni-muenchen.de/28936/>
- Mehdizadegan, I. (2010). Women literacy and girls education in E9 countries. *Woman And Culture*, 1(4), 85-97. [In Persian]. SID.
<https://sid.ir/paper/189642/en>
- Mirzaei, H., Aghayari, T., & Katebi, M. (2014). A study on life quality among married women in family institution. *Sociology Of Social Institutions*, 1(3), 71-93. [In Persian].
https://journals.iau.ir/article_523534.html
- Rafi'pour, F. (1993). *Measuring rural people's attitudes toward the construction Jihad organization*. Tehran: Iranian rural research center. [In Persian].
- Rahmani, J., & Tayebinia, M. (2018). Women's social identity change based on discourse experience of university: The case of married and working women. *Sociology Of Social Institutions*, 5(11), 129-158. [In Persian].
<https://doi.org/10.22080/ssi.2018.1911>
- Saedi, P., & Mesgari, M. (2010). Evaluation of Islamic Azad universities effects on women about economical, cultural and social issues. *Journal Of Social Sciences*, 4(8), 213-241. [In Persian]. SID.
<https://sid.ir/paper/201854/en>
- Saffiri, Kh. (2007). Women and University Education. *Journal Of The Faculty Of Literature And Humanities (Kharazmi University)*, Special issue on social sciences, 15(3), 101-127. [In Persian].
<https://sid.ir/paper/382682/fa>
- Seidman, S. (2022). *Contested knowledge: Social theory today*. Translator: Hadi Jalili. Tehran: Nashr Ney. [In Persian].
- Siegall, M., & Gardner, S. (1999). Contextual factors of psychological empowerment. *Personnel Review*, 29(6), 703-722.
- Suitor, J. J. (1987). Mother-Daughter relations when married daughters return to school: effects of status similarity. *Journal Of Marriage And The Family*, 49(2), 435-444.
<https://doi.org/10.2307/352312>
- Tanha, F., & Sadeghi, R. (2023). The relationship between education and marriage of girls in Iran during 2006-2016: A secondary analysis. *Strategic Studies On Youth And Sports*, 22(60), 509-528. [In Persian].
<https://doi.org/10.22034/ssys.2022.2070.2476>
- Tayebinia, M. (2017). *University, identity and life politics of women*. Tehran: Pazhoheshkade motaleate farhangi va ejtemaiee. [In Persian].

Vikram, K. (2023). Modern marriage in a traditional society: The influence of college education on marriage in India. *Journal Of Family Issues*, 45(5), 1116-1141.

<https://doi.org/10.1177/0192513X231155591>

